

คู่มือการปฏิบัติงาน เล่มที่ 2

โครงการประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ

สาขาประเมินผลทางการศึกษา
สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ฉบับปรับปรุง เมษายน 2568

คำนำ

ตามที่สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้มีนโยบายให้หน่วยงานภายในวิเคราะห์ภารกิจเพื่อจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปฏิบัติงานตามภารกิจของ สสวท. เป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องทราบ เข้าใจ และถือปฏิบัติตามที่ระบุไว้ในคู่มือดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินงานของ สสวท. มีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์

สาขาประเมินผลทางการศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวิจัย พัฒนา และเผยแพร่มาตรฐาน ระบบ วิธีการ และเครื่องมือวัดและประเมินผลด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งส่งเสริมและประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการวัดและประเมินผล เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้ สาขาได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานจำนวน 2 เล่ม โดยเล่มที่ 1 มีเนื้อหาครอบคลุมการดำเนินการวิจัยและพัฒนา ในบริบทและขอบข่ายเนื้อหาตามหลักสูตรของประเทศไทย และเล่มที่ 2 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำวิจัยร่วมกับนานาชาติในโครงการประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ

สำหรับคู่มือการปฏิบัติงานเล่มที่ 2 นี้ ทางสาขาประเมินผลทางการศึกษาได้ปรับปรุงใหม่จากคู่มือการปฏิบัติงาน เล่มที่ 2 โครงการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับนานาชาติ ฉบับปรับปรุง เมษายน 2567 โดยคู่มือฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงรายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลาในการดำเนินงานของแต่ละขั้นตอน ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน และผลผลิตที่ได้จากแต่ละขั้นตอน รวมทั้งการควบคุมคุณภาพของการดำเนินงานและการกำกับดูแลและประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บุคลากรของสาขาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะสามารถนำคู่มือการปฏิบัติงานนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งช่วยสนับสนุนและขับเคลื่อนงานเพื่อตอบสนองพันธกิจและบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ หากมีข้อเสนอแนะใดเพื่อการแก้ไขเพิ่มเติมให้คู่มือการปฏิบัติงานนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โปรดแจ้งมายังสาขาประเมินผลทางการศึกษาด้วย จะขอบคุณยิ่ง

สาขาประเมินผลทางการศึกษา

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เมษายน 2568

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2541 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 มาตรา 7 (1) และ (2)

"มาตรา 7 ให้สถาบันเป็นนิติบุคคลและเป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน และไม่เป็นรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ และกฎหมายอื่น มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- (1) ริเริ่ม ดำเนินการ ส่งเสริม ประสาน และจัดให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัย และพัฒนาหลักสูตร วิธีการเรียนรู้ วิธีสอน และการประเมินผลการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีทุกระดับการศึกษา โดยเน้นการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก
- (2) ส่งเสริม ประสาน และจัดให้มีการพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรมครู อาจารย์ นักเรียน นิสิต และนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ..."

สารบัญ

คำนำ.....	1
บทนำ – การประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ	1
ลักษณะการประเมินของ PISA.....	4
1. ขั้นตอนการดำเนินงานของ PISA	7
1.1 การจัดทำเครื่องมือการวิจัย	11
1.2 การทดลองใช้เครื่องมือ	14
1.3 การสุ่มตัวอย่าง.....	16
1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบการวิจัยหลัก	20
2. การควบคุมคุณภาพของการดำเนินงาน	23
3. การกำกับดูแลและประเมินผลการปฏิบัติงาน	24
เอกสารอ้างอิง.....	26
คณะผู้จัดทำ.....	27

บทนำ – การประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ

ตามพระราชบัญญัติสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 25411 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 ได้กำหนดพันธกิจและภารกิจของสถาบันไว้ 6 ข้อ โดยส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสาขาประเมินผลทางการศึกษา คือ ริเริ่ม ดำเนินการ ส่งเสริม ประสาน และจัดให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัย และพัฒนาหลักสูตร วิธีการเรียนรู้ วิธีสอนและการประเมินผลการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีทุกระดับการศึกษา โดยเน้นการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก

ทางสาขาประเมินผลทางการศึกษา ได้ดำเนินโครงการ “การประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ” ตามพันธกิจและภารกิจของ สสวท. ในส่วนของการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) โดยสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ทำหน้าที่เป็นศูนย์แห่งชาติ (National Center) ซึ่งดำเนินงานร่วมกับองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีศักยภาพหรือความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง PISA เน้นการประเมินสมรรถนะของนักเรียนเกี่ยวกับการใช้ความรู้และทักษะในชีวิตจริงมากกว่าการเรียนรู้ตามหลักสูตรในโรงเรียน PISA ประเมินนักเรียนอายุ 15 ปี ซึ่งเป็นวัยที่จบการศึกษาภาคบังคับ โดยทำการประเมินในทุก ๆ 3 ปี เกี่ยวกับความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) การประเมินนักเรียนจะวัดความรู้ทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวไปพร้อมกัน แต่จะเน้นหนักด้านใดด้านหนึ่งในแต่ละรอบการประเมิน

PISA ได้ให้คำนิยามของการประเมินความฉลาดรู้และสมรรถนะทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

- **ความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy)** คือ ความสามารถที่จะทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้อ่าน สามารถนำไปใช้ ประเมิน สะท้อนออกมาเป็นความคิดเห็นของตนเอง และมีความรักและผูกพันกับการอ่าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย พัฒนาความรู้และศักยภาพ และมีส่วนร่วมในสังคม
- **ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy)** คือ ความสามารถของแต่ละบุคคลในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ และสามารถแปลงปัญหา ใช้คณิตศาสตร์ และตีความผลลัพธ์ทางคณิตศาสตร์เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในบริบทของโลกชีวิตจริง รวมถึงการใช้แนวคิด กระบวนการ ข้อเท็จจริง และเครื่องมือทางคณิตศาสตร์เพื่อบรรยาย อธิบาย และคาดการณ์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้แต่ละบุคคลทราบถึงบทบาทของคณิตศาสตร์ที่มีต่อโลกนี้และสร้างพื้นฐานที่ดีในการลงข้อสรุปและการตัดสินใจซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องมีความสร้างสรรค์ มีการไตร่ตรองสะท้อนคิด และมีส่วนร่วมต่อสังคมส่วนรวม

- **ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy)** คือ ความสามารถของบุคคลที่มีส่วนร่วมในการอภิปรายเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ความยั่งยืน และเทคโนโลยีได้อย่างสมเหตุสมผล เพื่อนำไปสู่การลงมือกระทำได้

จุดเด่นของการประเมิน

PISA ไม่เพียงแต่วัดความรู้ของนักเรียนแต่ยังวัดความสามารถในการขยายความรู้จากที่ได้เรียนมาและสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่คุ้นเคย โดยเน้นความสามารถเชิงกระบวนการ ความเข้าใจในกรอบแนวคิด และความสามารถในการทำงานในสถานการณ์ต่าง ๆ

เนื้อหา

- การประเมิน PISA ในแต่ละรอบจะมีการประเมินด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ พร้อมกัน แต่จะเน้นหนักด้านใดด้านหนึ่งในแต่ละรอบการประเมิน โดยด้านที่เป็น การประเมินหลัก (น้ำหนักข้อสอบ 60%) จะมีการทดสอบในรายละเอียดที่มากกว่าด้าน ที่เป็นการประเมินรอง (น้ำหนักข้อสอบด้านละ 20%) นักเรียนแต่ละคนจะได้ทำชุดข้อสอบ ที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการผสมกันของข้อสอบ 2 ด้าน โดยใช้เวลาด้านละ 1 ชั่วโมง โดยทั่วไป ในแต่ละประเทศ/เขตเศรษฐกิจจะมีนักเรียนที่ได้ทำข้อสอบด้านหลักควบคู่กับข้อสอบ ด้านรองอีกหนึ่งด้าน 94% ของนักเรียนที่เข้าสอบทั้งหมด และนักเรียนที่เหลืออีก 6% ได้ทำ ข้อสอบด้านรองสองด้าน โดยการอ่านเป็นด้านหลักในการประเมิน PISA 2000 PISA 2009 และ PISA 2018 ส่วนคณิตศาสตร์เป็นด้านหลักในการประเมิน PISA 2003 PISA 2012 และ PISA 2022 และวิทยาศาสตร์เป็นด้านหลักในการประเมิน PISA 2006 PISA 2015 และ PISA 2025 ทั้งนี้ จากการหมุนเวียนด้านหลักในแต่ละรอบการประเมินนี้จะทำให้ สามารถทำการวิเคราะห์ผลการประเมินอย่างละเอียดในแต่ละด้านได้ และการประเมิน แต่ละด้านจะถูกนำเสนออย่างละเอียดในทุกเก้าปีและมีการวิเคราะห์แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงทุก ๆ สามปี
- PISA มีการประเมินเพิ่มเติมในด้านที่เป็นนวัตกรรมใหม่ในแต่ละรอบการประเมินด้วย เช่น PISA 2015 มีการประเมินนวัตกรรมใหม่ คือ “การแก้ปัญหาแบบร่วมมือ” PISA 2018 มี การประเมินนวัตกรรมใหม่ คือ “สมรรถนะการอยู่ในสังคมโลก” PISA 2022 มีการประเมิน นวัตกรรมใหม่คือ “ความคิดสร้างสรรค์” และ PISA 2025 มีการประเมินนวัตกรรมใหม่ คือ “การเรียนรู้ในโลกดิจิทัล” นอกจากนี้ ยังมีการประเมิน “ความฉลาดรู้ด้านการเงิน” ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมินสามารถเลือก ประเมินได้ โดยจะมีการจัดสอบแยกต่างหาก

นักเรียน

- นักเรียนกลุ่มตัวอย่างประมาณ 690,000 คน เป็นตัวแทนของนักเรียนอายุ 15 ปี ที่มีประมาณ 29 ล้านคน ในโรงเรียนจากกว่า 90 ประเทศ/เขตเศรษฐกิจทั่วโลก

การประเมิน

- เกือบทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจใช้การทดสอบบนคอมพิวเตอร์ ซึ่งนักเรียนแต่ละคนใช้เวลาสอบ 2 ชั่วโมง รูปแบบข้อสอบประกอบด้วยแบบคลิกเลือกตอบและแบบพิมพ์คำตอบ โดยข้อสอบถูกจัดเป็นกลุ่มตามเรื่องราวที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ข้อสอบทั้งหมดต้องใช้เวลามากกว่า 15 ชั่วโมง แต่นักเรียนไม่ต้องตอบข้อสอบทุกข้อ ดังนั้น จึงมีการจัดชุดข้อสอบเป็นหลายฉบับ ซึ่งนักเรียนจะได้ทำแบบทดสอบคนละหนึ่งฉบับเท่านั้น
- นอกจากการทำแบบทดสอบแล้ว นักเรียนจะใช้เวลาอีก 35 นาที ในการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตัวนักเรียน เจตคติ อุปนิสัยและความเชื่อ บ้าน โรงเรียน และประสบการณ์การเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังมีแบบสอบถามสำหรับผู้บริหารโรงเรียนซึ่งใช้เวลาในการตอบประมาณ 45 นาที ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับบริบทและทรัพยากรของโรงเรียน บรรยากาศในโรงเรียน ครูและการพัฒนาวิชาชีพของครู แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน เวลาเรียนและหลักสูตรการเรียนรู้ และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผล

ทั้งนี้ ผลจากการประเมินของ PISA ทำให้ได้ทราบข้อมูลคุณภาพการศึกษาของประเทศเมื่อเทียบกับนานาชาติ ทำให้ทราบถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการศึกษา และนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนและยกระดับคุณภาพการศึกษา

ผลผลิตของการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการ “การประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ” มีดังนี้

ภารกิจ	ผลผลิต
การประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ	1. รายงานผลการประเมิน PISA 2000 – PISA 2022 บทสรุปสำหรับผู้บริหาร 2. รายงานผลการประเมิน PISA 2000 – PISA 2022 ฉบับสมบูรณ์

คู่มือการปฏิบัติงานฉบับนี้ครอบคลุมภารกิจของโครงการฯ และมีรายละเอียดครอบคลุมใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ขั้นตอนการดำเนินงาน รวมถึงระยะเวลาในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน และผลผลิตที่ได้จากแต่ละขั้นตอน (2) การควบคุมคุณภาพของการดำเนินงาน และ (3) การกำกับดูแลและประเมินผลการปฏิบัติงาน

ลักษณะการประเมินของ PISA

ตั้งแต่ PISA 2015 เป็นต้นมา PISA ได้ปรับเปลี่ยนวิธีในการประเมินเป็นการจัดสอบด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer-Based Assessment) สำหรับบางประเทศที่ไม่สามารถจัดการสอบบนคอมพิวเตอร์ได้จะมีการจัดสอบด้วยกระดาษ (Paper-Based Assessment) แต่การสอบด้วยกระดาษจะมีข้อจำกัดโดยข้อสอบที่ใช้ประเมินจะมีเฉพาะข้อสอบชุดที่ใช้วัดติดตามแนวโน้ม (Trend Items) ในด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เท่านั้น และเป็นข้อสอบที่สร้างขึ้นก่อนการประเมิน PISA 2015 เพราะตั้งแต่การประเมิน PISA 2015 เป็นต้นมา ข้อสอบที่สร้างขึ้นใหม่นั้นจะเป็นข้อสอบที่ใช้สำหรับการสอบด้วยคอมพิวเตอร์เท่านั้น

การประเมิน PISA ซึ่งเป็นการสอบด้วยคอมพิวเตอร์นั้นถูกออกแบบให้ใช้เวลาในการสอบ 2 ชั่วโมง โดยข้อสอบมีหลายฉบับซึ่งแต่ละฉบับที่ให้นักเรียนทำนั้นประกอบด้วยข้อสอบในแต่ละด้านที่แตกต่างกัน สำหรับ PISA 2018 เป็นต้นมา ข้อสอบที่เป็นด้านหลัก จะมีออกแบบให้เป็นการสอบแบบปรับเหมาะด้วยคอมพิวเตอร์หลายขั้นตอน (Multi-Stage Adaptive Test) นั่นคือ ชุดข้อสอบที่นักเรียนจะได้ทำในลำดับถัดไปจะขึ้นอยู่กับผลการตอบข้อสอบในชุดที่นักเรียนทำก่อนหน้า ยกตัวอย่างเช่น การประเมินด้านวิทยาศาสตร์ใน PISA 2025 ใช้การสอบแบบปรับเหมาะด้วยคอมพิวเตอร์หลายขั้นตอน ในการประเมินด้านวิทยาศาสตร์ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก (Core Stage) และต่อมาจะเป็นขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 ตามลำดับ โดยในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 นักเรียนได้รับชุดข้อสอบที่อาจจะมีความยากมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับผลการตอบข้อสอบในขั้นตอนก่อนหน้า โดยใช้เวลาในการทำข้อสอบ 1 ชั่วโมง และอีกหนึ่งชั่วโมงนักเรียนจะใช้เวลาในการทำข้อสอบอีกหนึ่งด้านที่เหลือ (การอ่าน คณิตศาสตร์ หรือการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล)

นอกจากนี้ PISA ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนและโรงเรียนด้วย โดยให้นักเรียนและผู้บริหารโรงเรียนตอบแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามสำหรับนักเรียนใช้เวลาตอบ 35 นาที และแบบสอบถามสำหรับโรงเรียนใช้เวลาตอบประมาณ 45 นาที ทั้งนี้ คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามจะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับผลการประเมินของนักเรียนเพื่อให้ได้ภาพที่กว้างและชัดเจนยิ่งขึ้น

แบบสอบถามได้เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- ภูมิหลังของนักเรียนและครอบครัว รวมถึงสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- ด้านชีวิตของนักเรียน เช่น เจตคติทางการเรียน อุปนิสัยและการใช้ชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน ตลอดจนสภาพแวดล้อมของครอบครัว

- ด้านโรงเรียน เช่น คุณภาพของบุคลากรและทรัพยากรในโรงเรียน การจัดการและงบประมาณของโรงเรียนรัฐและเอกชน กระบวนการตัดสินใจ แนวปฏิบัติด้านบุคลากร จุดเน้นของหลักสูตร และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียน
  - บริบทของการเรียนการสอน รวมถึงด้านโครงสร้างและประเภทของโรงเรียน ขนาดชั้นเรียน บรรยากาศในชั้นเรียนและในโรงเรียน และกิจกรรมการอ่านในชั้นเรียน
  - ด้านการเรียน รวมถึงความสนใจ แรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมในการเรียนของนักเรียน
- นอกจากนี้ PISA ยังมีแบบสอบถามเพิ่มเติมซึ่งเป็นทางเลือกให้ประเทศ/เขตเศรษฐกิจเลือกใช้
อีก 5 ฉบับ ได้แก่

- แบบสอบถามความคุ้นเคยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารของนักเรียน ซึ่งเน้นสอบถามเกี่ยวกับการมีและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร (ICT) และความสามารถของนักเรียนในการทำงานด้วยคอมพิวเตอร์ และเจตคติต่อการใช้คอมพิวเตอร์
- แบบสอบถามเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับสวัสดิภาพและความปลอดภัยของนักเรียน การรับรู้ถึงสุขภาพของตนเอง ความพึงพอใจในชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน
- แบบสอบถามความคาดหวังของนักเรียนเกี่ยวกับอาชีพและการศึกษาต่อ ซึ่งรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งขัดขวางทางการเรียน การเตรียมตัวเพื่อการประกอบอาชีพในอนาคต และการสนับสนุนการเรียน
- แบบสอบถามสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งเน้นสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ของพ่อแม่และการเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียน การสนับสนุนด้านการเรียนเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้าน การเลือกโรงเรียน ความคาดหวังในอาชีพของบุตรหลาน และภูมิหลังของพ่อแม่ (การเป็นผู้อพยพ/ไม่ใช่ผู้อพยพ)
- แบบสอบถามสำหรับครู ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับการเข้ารับการฝึกอบรมเบื้องต้นและการพัฒนาวิชาชีพของครู ความเชื่อและทัศนคติของครู และแนวการสอน นอกจากนี้ยังมีแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับครูผู้สอนภาษาที่ใช้ในการทดสอบ และสำหรับครูคนอื่น ๆ ในโรงเรียนด้วย

สำหรับประเทศไทยได้จัดสอบด้วยคอมพิวเตอร์ และมีการสอบถามนักเรียนและผู้บริหารโรงเรียนโดยใช้แบบสอบถามสำหรับนักเรียนและแบบสอบถามสำหรับโรงเรียน

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมผ่านแบบสอบถามสำหรับนักเรียน โรงเรียน และอื่น ๆ ที่ประเทศ/เขตเศรษฐกิจ เลือกใช้นั้นเป็นการช่วยเสริมข้อมูลในระดับระบบการศึกษา ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่อธิบายถึงโครงสร้างทั่วไป ของระบบการศึกษาแต่ละระบบ เช่น ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา การแยกชั้นเรียน การประเมินผลและ การทดสอบ การประเมินครูและผู้บริหารโรงเรียน เวลาที่ใช้ในการเรียนการสอน เงินเดือนของครู เวลาในการสอนและการฝึกอบรมของครู โดยข้อมูลเหล่านี้ได้รับการพัฒนาและวิเคราะห์โดย OECD ซึ่งดำเนินการผ่านเครือข่าย OECD Indicators of Education Systems (INES) ของประเทศที่เข้าร่วม ในการเก็บข้อมูลประจำปีของ OECD จึงสามารถดึงข้อมูลเหล่านี้มาจากเอกสารของ OECD ที่ออกเป็น รายปี (Education at a Glance: OECD Indicators) สำหรับประเทศ/เขตเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่ไม่ได้ เข้าร่วมในการเก็บข้อมูลประจำปีจะมีการเก็บข้อมูลระดับระบบเป็นพิเศษ ซึ่งดำเนินการโดยความร่วมมือ ของคณะกรรมการในสภาบริหารของ PISA (PISA Governing Board หรือ PGB) และผู้จัดการโปรแกรม ของแต่ละประเทศ (National Project Manager หรือ NPM)

นักเรียนที่ร่วมการประเมิน PISA

เนื่องจากทุกประเทศมีความแตกต่างกันในเรื่องลักษณะและขอบเขตของการศึกษาและ การดูแลก่อนระดับประถมศึกษา อายุที่เด็กเข้าสู่วัยประถมศึกษาตามระบบโครงสร้างของระบบการศึกษา และความถี่ของการเรียนซ้ำชั้น ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การเรียนอยู่ในระดับชั้นใด ในโรงเรียนมักไม่ใช่ตัวชี้วัดที่ดีว่านักเรียนมีพัฒนาการทางสติปัญญาความคิดในระดับใด ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนในระดับนานาชาติได้ดีขึ้น PISA จึงกำหนดประชากรเป้าหมาย เป็นนักเรียนวัยหนึ่งโดยเฉพาะ โดยนักเรียนเป้าหมายของ PISA จะมีอายุอยู่ระหว่าง 15 ปี 3 เดือน ถึงอายุ 16 ปี 2 เดือน ในช่วงเวลาของการสอบ และนักเรียนต้องสำเร็จการศึกษาอย่างน้อยในระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 ของระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ และสามารถลงทะเบียนเป็นนักเรียน ในสถานศึกษาประเภทใดก็ได้ โดยเป็นการศึกษาแบบเต็มเวลาหรือนอกเวลาในโปรแกรมการเรียน ด้านวิชาสามัญหรืออาชีวศึกษาก็ได้ และเป็นสถานศึกษาของรัฐ ของเอกชน หรือเป็นโรงเรียนของ ต่างประเทศที่ตั้งอยู่ในประเทศก็ได้ ทั้งนี้ การใช้อายุนี้นี้ในทุกประเทศและตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ PISA มีความสม่ำเสมอในการเปรียบเทียบความรู้และทักษะของบุคคลที่เกิดในปีเดียวกันและ ยังอยู่ในโรงเรียนเมื่ออายุ 15 ปี แม้จะมีประวัติการศึกษาที่แตกต่างกันไปทั้งในและนอกโรงเรียนก็ตาม

ประชากรนักเรียนที่ร่วมการประเมิน PISA ต้องมีคุณสมบัติตามมาตรฐานทางเทคนิคการวิจัย อย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกันกับนักเรียนที่ถูกตัดออกจากการเข้าร่วมการประเมิน โดย PISA กำหนดว่า อัตราการตดนักเรียนออกจากการประเมินภายในประเทศหนึ่ง ๆ ต้องต่ำกว่า 5% เพื่อประกันภายใต้ ข้อตกลงเบื้องต้นที่สมเหตุสมผลว่า การบิดเบือนใด ๆ ที่ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยของประเทศให้ยังคงอยู่ ในช่วงคะแนนบวกหรือลบ 5 คะแนน นั่นคือ โดยทั่วไปจะอยู่ในขนาดเท่ากับ 2 เท่าของค่าความคลาดเคลื่อน มาตรฐานของการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งการตดนักเรียนออกอาจเกิดขึ้นจากการตดโรงเรียนที่เข้าร่วมหรือ นักเรียนที่เข้าร่วมภายในโรงเรียนนั้นก็ได้

1. ขั้นตอนการดำเนินงานของ PISA

การดำเนินการวิจัยของโปรแกรม PISA ในทุกขั้นตอนอยู่ภายใต้มาตรฐานทางเทคนิค (Technical Standard) และปฏิบัติตามกระบวนการที่ OECD กำหนด เช่น การสุ่มตัวอย่าง การแปลเครื่องมือ และการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การวิจัยของทุกประเทศมีคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน และสามารถนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกันได้ โดยในแต่ละรอบการประเมินของ PISA มีระยะเวลาในการดำเนินงาน 5 ปี ซึ่งการทำวิจัยของ PISA มีขั้นตอนการดำเนินงาน 7 ขั้นตอน ดังนี้

ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงานของ PISA ประเทศไทย ทาง สสวท. ได้ดำเนินการโดยมีรายละเอียด ระยะเวลา ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผลผลิตที่ได้จากการดำเนินงานแสดงดังตาราง

ขั้นตอน	รายละเอียด	ระยะเวลา	ผู้ที่เกี่ยวข้อง	ผลผลิตที่ได้
1. กำหนดกรอบและวางแผนการวิจัย	ศึกษาและพิจารณากรอบการดำเนินงานวิจัยของ PISA ในรอบการประเมินที่ผ่านมา จากนั้นกำหนดกรอบการดำเนินงานของประเทศและแผนการดำเนินงานของประเทศ แล้วส่งให้ศูนย์ PISA ต่างประเทศ	3 เดือน	ผู้รับผิดชอบโครงการ	กรอบการวิจัยของประเทศ
2. จัดทำเครื่องมือ	2.1 พิจารณาความเหมาะสมของเครื่องมือ โดยทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมิน จะต้องพิจารณาตรวจสอบข้อสอบฉบับร่างทั้งหมดเพื่อยืนยันว่าข้อสอบมีความสอดคล้องกับหลักสูตร มีความเหมาะสมและมีความน่าสนใจสำหรับนักเรียนอายุ 15 ปี 2.2 จัดทำเครื่องมือการสอบจากต้นฉบับภาษาอังกฤษให้เป็นภาษาไทย	8 เดือน	ผู้รับผิดชอบโครงการ	- ข้อสอบ - แบบสอบถาม - คู่มือการตรวจให้รหัสคะแนน - คู่มือที่ใช้ในการจัดสอบ
3. ทดลองใช้เครื่องมือ	ดำเนินการทดลองใช้เครื่องมือเพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น รวมถึงตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนของการใช้ภาษา	5 เดือน	ผู้รับผิดชอบโครงการ	ข้อมูลจากการทดลองใช้เครื่องมือ
4. สุ่มกลุ่มตัวอย่าง	ศึกษาและพิจารณากรอบการสุ่มตัวอย่างของ PISA และกำหนดกรอบการสุ่มตัวอย่างของประเทศ โดยการสุ่มของ PISA จะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) กล่าวคือ ในหน่วยประชากรแต่ละชั้นภูมิจะมีลักษณะเหมือนกัน โดยหลักการสุ่มตัวอย่างของ PISA ต้องการให้ได้ตัวแทนที่ครอบคลุมนักเรียนอายุ 15 ปีของประเทศ เพื่อสะท้อนถึงระบบการศึกษาของประเทศได้อย่างแท้จริง	9 เดือน	ผู้รับผิดชอบโครงการ	โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างที่จะต้องเข้าสอบ PISA

ขั้นตอน	รายละเอียด	ระยะเวลา	ผู้ที่เกี่ยวข้อง	ผลผลิตที่ได้
5. เก็บรวบรวมข้อมูล	ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการทำแบบทดสอบและการตอบแบบสอบถามของนักเรียน รวมทั้งการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารโรงเรียน โดยประสานงานกับต้นสังกัดของโรงเรียนและโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการประเมิน รวมถึงการตรวจสอบแบบเขียนตอบตามมาตรฐานที่ OECD กำหนด	5 เดือน (1 ปี หลังจากทดลองใช้เครื่องมือ)	ผู้รับผิดชอบโครงการ	ข้อมูลจากการวิจัยหลัก
6. วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำรายงาน	วิเคราะห์ข้อมูลทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ พร้อมจัดทำรายงานผลการวิจัย โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์แนวโน้มผลการประเมินเทียบกับรอบการประเมินที่ผ่านมา การเปรียบเทียบระหว่างสังกัด เพศ การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการประเมิน เป็นต้น	12 เดือน	ผู้รับผิดชอบโครงการ	ต้นฉบับรายงาน
7. นำผลการวิจัยไปใช้	เผยแพร่รายงานและผลการวิจัยเพื่อให้ข้อมูลแก่ระดับนโยบายและผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษานำไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยเผยแพร่ในช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารตีพิมพ์เผยแพร่ เว็บไซต์ PISA Thailand (https://pisathailand.ipst.ac.th/) และ IPST Facebook	12 เดือน	ผู้รับผิดชอบโครงการ	- รายงานบทสรุปสำหรับผู้บริหาร - รายงานผลการวิจัย PISA ฉบับสมบูรณ์ - Focus ประเด็นจาก PISA - ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากการวิเคราะห์ประเด็นสำคัญจากผลการประเมิน PISA

ตัวอย่างกรอบระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยโครงการ PISA ในแต่ละรอบ

PISA 2018											
ปีที่ 1 พ.ศ.2558	ปีที่ 2 พ.ศ.2559	ปีที่ 3 พ.ศ.2560	ปีที่ 4 พ.ศ.2561	ปีที่ 5 พ.ศ.2562							
กำหนดกรอบ และวางแผน การวิจัย	จัดทำ เครื่องมือ	ทดลองใช้ และกำหนด กรอบการสุ่ม	เก็บข้อมูล การวิจัยหลัก	วิเคราะห์และ จัดทำรายงาน							
						PISA 2022*					
						ปีที่ 1 พ.ศ.2561	ปีที่ 2 พ.ศ.2562	ปีที่ 3 พ.ศ.2563	ปีที่ 4 พ.ศ.2564	ปีที่ 5 พ.ศ.2565	ปีที่ 6 พ.ศ.2566
						กำหนดกรอบ และวางแผน การวิจัย	จัดทำ เครื่องมือ	เตรียมการ ทดลองใช้	ทดลองใช้ และกำหนด กรอบการสุ่ม	เก็บข้อมูล การวิจัยหลัก	วิเคราะห์และ จัดทำรายงาน
						PISA 2025					
						ปีที่ 1 พ.ศ.2565	ปีที่ 2 พ.ศ.2566	ปีที่ 3 พ.ศ.2567	ปีที่ 4 พ.ศ.2568	ปีที่ 5 พ.ศ.2569	
						กำหนดกรอบ และวางแผน การวิจัย	จัดทำ เครื่องมือ	ทดลองใช้ และกำหนด กรอบการสุ่ม	เก็บข้อมูล การวิจัยหลัก	วิเคราะห์และ จัดทำรายงาน	

หมายเหตุ: เนื่องจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานสำหรับการประเมิน PISA 2021 รอบทดลองใช้เครื่องมือทาง OECD จึงเลื่อนการดำเนินงาน PISA 2021 ออกไปเป็นระยะเวลา 1 ปี ทำให้มีกำหนดในการจัดสอบรอบทดลองใช้เครื่องมือในปี ค.ศ. 2021 การจัดสอบรอบการวิจัยหลักในปี ค.ศ. 2022 และประกาศผลการประเมินในปี ค.ศ. 2023 ซึ่งต่อไปรอบการประเมินดังกล่าว จะเรียกว่า PISA 2022

ทั้งนี้ ขั้นตอนการจัดทำเครื่องมือ การทดลองใช้เครื่องมือ การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง และการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยของ PISA มีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1.1 การจัดทำเครื่องมือการวิจัย

OECD เป็นผู้พัฒนาเครื่องมือการสอบ ได้แก่ ข้อสอบและแบบสอบถาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 การพัฒนาข้อสอบ

ขั้นแรกของการพัฒนาข้อสอบ เริ่มจากการพัฒนากรอบการประเมินของแต่ละด้าน ซึ่งกรอบการประเมินนี้จะเป็นการนิยามความหมายของความสามารถในแต่ละด้าน โดยมีการกำหนดขอบเขตและองค์ประกอบให้สอดคล้องกับมิติต่าง ๆ (เช่น ทักษะทางสติปัญญาที่ช่วยในการส่งเสริมขีดความสามารถลักษณะของสถานการณ์ที่ทำให้ความสามารถนั้นปรากฏออกมา เป็นต้น) และมีการระบุปัจจัยที่พบในการศึกษาที่ผ่านมาเพื่อเชื่อมโยงกับความสามารถในด้านนั้น ๆ นอกจากนี้ กรอบการประเมินยังบอกถึงประเภทของข้อสอบ (ภาระงานหรือปัญหา) ที่สามารถใช้ได้ภายใต้ข้อจำกัดในการออกแบบของ PISA (เช่น ความยาวของการประเมิน ประชากรกลุ่มเป้าหมาย) เพื่อวัดว่าในแต่ละด้านนั้น นักเรียนสามารถทำอะไรได้ในแต่ละระดับความสามารถที่ต่างกัน

กรอบการประเมินในแต่ละด้านนี้พัฒนาขึ้นโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากนานาชาติและได้รับการตกลงร่วมกันโดยประเทศที่เข้าร่วมการประเมิน สำหรับกรอบการประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ นั้น จะมีการปรับปรุงในทุกสามปี โดยขึ้นอยู่กับว่ารอบการประเมินนั้นเน้นการประเมินในด้านใด

เมื่อทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมินได้ทำความตกลงร่วมกันแล้ว ข้อสอบ (หรือภาระงานที่นักเรียนต้องทำ) ที่ใช้สำหรับวัดความสามารถในแต่ละด้านนั้นจะมีองค์กรที่ปรึกษาด้านการพัฒนาข้อสอบเป็นผู้นำเสนอข้อสอบ ซึ่งองค์กรนี้อยู่ภายใต้การทำสัญญากับ OECD และทำงานในนามรัฐบาลของประเทศที่เข้าร่วมการประเมิน โดยเป็นผู้พัฒนาข้อสอบใหม่และเลือกข้อสอบที่มีอยู่แล้วจากการประเมิน PISA ที่ผ่านมา ทั้งนี้ คณะผู้เชี่ยวชาญที่พัฒนากรอบการประเมินจะทำหน้าที่พิจารณาทบทวนเครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบ เช่น ข้อสอบที่เป็นข้อเดียว หรือเป็นภาระงานที่นักเรียนต้องปฏิบัติ โดยข้อสอบจะเป็นทั้งแบบอิเล็กทรอนิกส์และแบบกระดาษ เพื่อยืนยันว่าข้อสอบเหล่านี้ตรงตามความต้องการและลักษณะเฉพาะของกรอบการประเมิน นอกจากนี้ ทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมินจะต้องพิจารณาข้อสอบฉบับร่างทุกข้อเพื่อยืนยันว่า เนื้อหาความรู้ที่ใช้ และบริบทในข้อสอบนั้นเหมาะสมสำหรับการนำมาสอบกับนักเรียนอายุ 15 ปี

สิ่งสำคัญในการพัฒนาข้อสอบ คือ ข้อสอบทุกข้อที่ใช้ในการประเมิน PISA จะต้องมีความเท่าเทียมกันโดยต้องเหมาะกับบริบทของทุกวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับบริบทของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน PISA จึงให้ผู้เชี่ยวชาญจากทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมินช่วยพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและประเมินให้คะแนนว่า ข้อสอบฉบับร่างข้อใดที่เหมาะสมสำหรับการสอบในระดับนานาชาติมากที่สุด และได้นำคะแนนและข้อคิดเห็นที่ได้จากการพิจารณาดังกล่าวมาใช้ในการเลือกข้อสอบสำหรับการสอบของ PISA

เมื่อข้อสอบผ่านการพิจารณาตรวจสอบเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญระดับประเทศและระดับนานาชาติแล้ว ข้อสอบเหล่านี้จะถูกนำมาแปล โดยการแปลนั้นจะต้องได้รับการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนโดยองค์กรที่ปรึกษาของ PISA หลังจากนั้น ข้อสอบเหล่านี้จะถูกนำไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 15 ปี ในทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมิน ทั้งนี้ เพื่อให้แน่ใจว่าเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน PISA เป็นไปตามมาตรฐานเชิงปริมาณ (Quantitative Standard) ที่เข้มงวดของเทคนิคการควบคุมคุณภาพและสามารถเปรียบเทียบกันได้ในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทดลองใช้เครื่องมือจะเป็นการตรวจสอบคุณภาพเพื่อหาความเท่าเทียมในเชิงจิตมิติ (Psychometric Equivalence) ของข้อสอบและการสอบระหว่างประเทศ ซึ่งการตรวจสอบนี้จะต้องทำก่อนที่จะสร้างมาตรวัดของผลการประเมินในรอบวิจัยหลัก

ทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมิน จะต้องพิจารณาตรวจสอบข้อสอบฉบับร่างทั้งหมดเพื่อยืนยันว่า ข้อสอบมีความสอดคล้องกับหลักสูตร มีความเหมาะสมและมีความน่าสนใจสำหรับนักเรียนอายุ 15 ปี โดยที่ทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจต้องดำเนินการจัดสอบเพื่อทดลองใช้เครื่องมือหลังจากพิจารณาตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้เครื่องมือแล้วจะมีการพิจารณาคัดเลือกข้อสอบทบทวนแก้ไข หรือเก็บไว้ในกลุ่มของข้อสอบที่ควรจะใช้ในการสอบ จากนั้น คณะผู้เชี่ยวชาญระดับนานาชาติในแต่ละกลุ่มจะให้ข้อเสนอแนะว่าข้อสอบข้อใดที่ควรจะใช้สอบในรอบการวิจัยหลัก ซึ่งข้อสอบที่ถูกคัดเลือกชุดสุดท้ายนี้ยังจะต้องพิจารณาตรวจสอบอีกครั้งจากทุกประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้าร่วมการประเมิน ซึ่งในช่วงการพิจารณาตรวจสอบนี้ แต่ละประเทศ/เขตเศรษฐกิจจะให้ข้อเสนอแนะในด้านความเหมาะสมของข้อสอบที่จะใช้ในการประเมินความสามารถตามที่ระบุไว้ในรอบการประเมิน นอกจากนี้ ข้อสอบจะต้องเป็นที่ยอมรับว่ามีความเหมาะสมในบริบทของประเทศนั้น ๆ รวมถึงการยอมรับคุณภาพโดยรวมของข้อสอบเพื่อยืนยันว่า ข้อสอบเหล่านี้มีมาตรฐานสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้

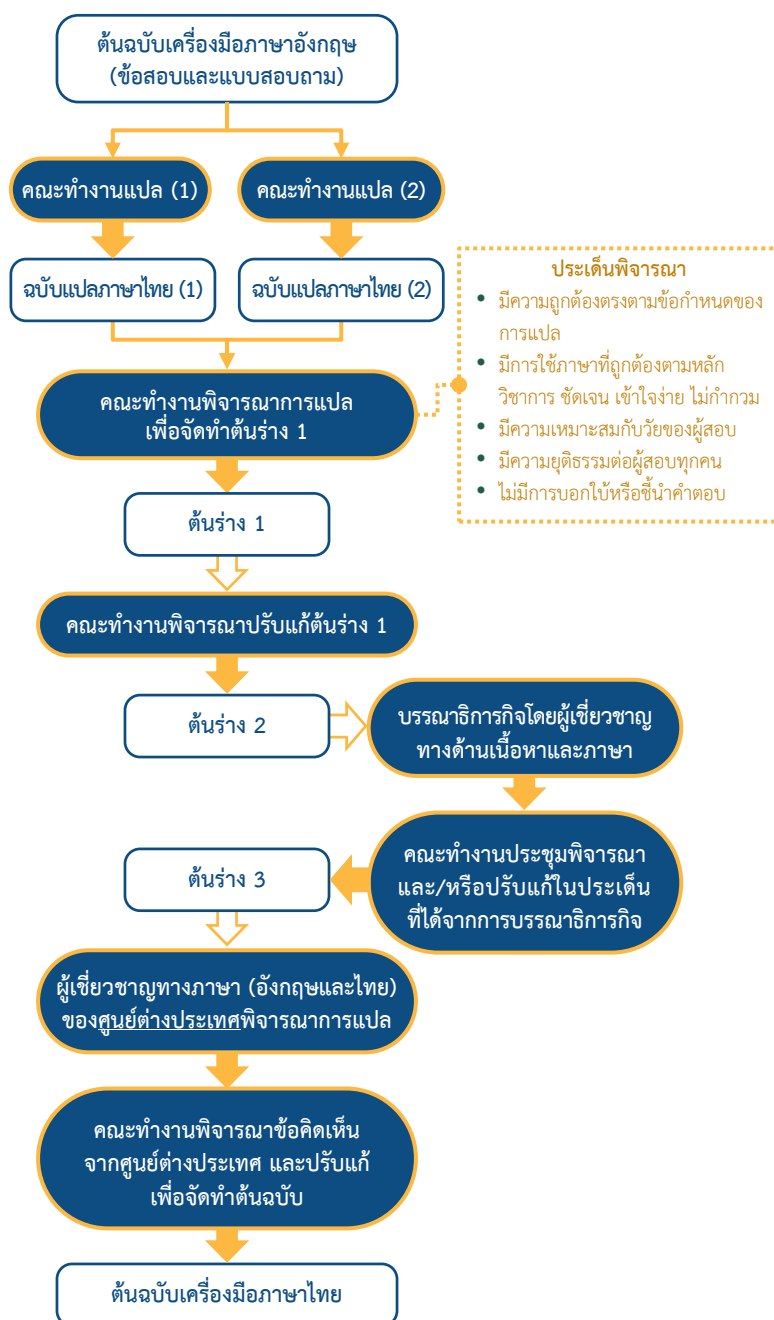
1.1.2 การพัฒนาแบบสอบถาม

โปรแกรม PISA ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนและโรงเรียน โดยให้นักเรียนและผู้บริหารโรงเรียนตอบแบบสอบถาม ซึ่งคำตอบจากแบบสอบถามจะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับผลการประเมินของนักเรียนเพื่อให้ภาพที่กว้างและชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนาแบบสอบถามสำหรับนักเรียนและแบบสอบถามสำหรับโรงเรียนมีขั้นตอนการพัฒนาในทำนองเดียวกับการพัฒนาข้อสอบดังรายละเอียดข้างต้น

ขั้นตอนการแปลงข้อสอบและแบบสอบถามให้เป็นฉบับภาษาไทย

เมื่อเครื่องมือการสอบผ่านการพิจารณาตรวจสอบเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญระดับประเทศ และระดับนานาชาติแล้ว ประเทศไทยจึงนำเครื่องมือดังกล่าวมาแปลเป็นภาษาไทย โดยมีขั้นตอนการแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเป็นต้นฉบับภาษาไทย ดังนี้

รูป 1 ขั้นตอนการแปลแบบทดสอบและแบบสอบถามให้เป็นฉบับภาษาไทย

หมายเหตุ: “ศูนย์ต่างประเทศ” เป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและได้รับมอบหมายจาก OECD ให้ดำเนินงานด้านต่าง ๆ

จากรูป 1 แสดงขั้นตอนการแปลแบบทดสอบและแบบสอบถามให้เป็นฉบับภาษาไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบ่งคณะทำงานแปลเป็น 2 คณะ เพื่อแปลเครื่องมือการสอบ ซึ่งจะได้ฉบับแปลภาษาไทยจำนวน 2 ชุด
2. คณะทำงานประชุมพิจารณาฉบับแปลภาษาไทย ทั้ง 2 ชุด เพื่อจัดทำต้นร่าง 1 จำนวน 1 ชุด โดยพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้ มีความถูกต้องตรงตามข้อกำหนดของการแปล มีการใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่กำกวม มีความเหมาะสมกับวัยของผู้สอบ มีความยุติธรรมต่อผู้สอบทุกคน และไม่มีการบอกใบ้หรือชี้นำคำตอบ
3. คณะทำงานปรับแก้ต้นร่าง 1 เพื่อจัดทำฉบับแปลภาษาไทยต้นร่าง 2
4. บรรณาธิการจัดทำต้นร่าง 2 โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชาและภาษา
5. คณะทำงานประชุมพิจารณาและ/หรือปรับแก้ในประเด็นที่ได้จากการบรรณาธิการกิจเพื่อจัดทำต้นร่าง 3
6. ส่งต้นร่าง 3 ให้ศูนย์ต่างประเทศพิจารณาการแปลโดยผู้เชี่ยวชาญทางภาษา (อังกฤษและไทย)
7. คณะทำงานพิจารณาข้อคิดเห็นจากศูนย์ต่างประเทศ และปรับแก้เพื่อจัดทำต้นฉบับ

1.2 การทดลองใช้เครื่องมือ

เมื่อจัดทำเครื่องมือการสอบ ได้แก่ ข้อสอบ และแบบสอบถาม เสร็จเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ ดำเนินการทดลองใช้เครื่องมือเพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น รวมถึงตรวจสอบความชัดเจนของข้อความและภาษา โดยมีขั้นตอนการทดลองใช้เครื่องมือดังนี้

1. ประสานงานกับต้นสังกัดของโรงเรียนเพื่อขออนุญาตให้โรงเรียนเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. ประสานงานกับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการประเมิน นอกจากนี้ PISA ยังมีการแต่งตั้งผู้ประสานงานโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่ติดต่อประสานงานในการให้ข้อมูลนักเรียนและประสานงานกับ สสท. และผู้คุมสอบเพื่อทำหน้าที่ดำเนินการจัดสอบในวันสอบ
3. จัดทำแบบติดตามนักเรียน สำหรับให้ผู้ประสานงานโรงเรียนและผู้คุมสอบใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างและบันทึกการเข้าสอบหรือขาดสอบของนักเรียน
4. จัดประชุมชี้แจงให้กับผู้ประสานงานโรงเรียนและผู้คุมสอบ เพื่อรับทราบขั้นตอนรายละเอียดวิธีการจัดสอบ

5. ดำเนินการสอบในเดือนสิงหาคม โดยโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเลือกวันที่สะดวกจัดสอบ ในช่วงวันที่ 1 – 31 สิงหาคมของปีที่ผ่านมา สำหรับประเทศไทยกำหนดให้มีการจัดสอบในเดือน สิงหาคมเนื่องจาก PISA กำหนดให้มีการจัดสอบหลังจากที่มีการเปิดภาคเรียนไปแล้วอย่างน้อย 8 สัปดาห์

○ ก่อนวันสอบ ผู้บริหารโรงเรียนต้องตอบแบบสอบถามสำหรับโรงเรียนผ่านระบบออนไลน์ และผู้คุมสอบเตรียมความพร้อมของห้องคอมพิวเตอร์และเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการสอบ โดยต้องตรวจสอบความพร้อมของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของโรงเรียนที่จะใช้สอบว่าสามารถรองรับโปรแกรมการสอบของ PISA ได้หรือไม่

○ ในวันสอบ นักเรียนแต่ละคนจะทำแบบทดสอบด้วยคอมพิวเตอร์ โดยมีผู้คุมสอบ เป็นผู้ดำเนินการจัดสอบ และบันทึกข้อมูลในระหว่างการสอบจนการสอบเสร็จสิ้น ทั้งนี้ ในระหว่างการ จัดสอบจะมีผู้ประสานงานโรงเรียนและเจ้าหน้าที่เทคนิคทางด้านคอมพิวเตอร์เป็นผู้ช่วยผู้คุมสอบ

○ นักเรียนใช้เวลาทำแบบทดสอบ 2 ชั่วโมง เมื่อหมดชั่วโมงแรกจะให้นักเรียนพักได้ไม่เกิน 5 นาที แล้วเริ่มทำแบบทดสอบต่อในชั่วโมงที่ 2

○ เมื่อทำแบบทดสอบเสร็จแล้วนักเรียนใช้เวลาอีกประมาณ 35 นาที เพื่อตอบ แบบสอบถามสำหรับนักเรียน และแบบสอบถามเพิ่มเติม (ถ้ามี)

6. ดำเนินการสอบซ่อม (ถ้าจำเป็น) เนื่องจาก PISA ต้องการให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างของ โรงเรียนที่เข้าร่วมการประเมินมีอัตราการเข้าสอบที่สูง ถ้าในการสอบมีจำนวนนักเรียนขาดสอบมาก จนมีนัยสำคัญจะต้องจัดสอบซ่อมให้นักเรียนที่ขาดสอบ

7. ส่งคืนเอกสารการสอบให้กับศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สสวท. โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ควรดำเนินการให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และควรส่งภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากการสอบหรือ การสอบซ่อมเสร็จสิ้นแล้ว

8. บันทึกข้อมูลสถานะการเข้าร่วมการสอบของนักเรียนในโปรแกรมที่ OECD กำหนด

9. ดำเนินการตรวจสอบข้อสอบแบบเขียนตอบ

10. ตรวจสอบความถูกต้องและจัดส่งข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้ให้ศูนย์ต่างประเทศ วิเคราะห์ข้อมูล

11. พิจารณาประเด็นจากผลการวิเคราะห์การทดลองใช้เครื่องมือและปรับแก้เครื่องมือ สำหรับใช้ในการวิจัยหลัก (Main Survey)

1.3 การสุ่มตัวอย่าง

สำหรับการสุ่มตัวอย่างของโปรแกรม PISA มีการดำเนินการเป็นสองระดับ คือ การสุ่มตัวอย่างระดับโรงเรียน และการสุ่มตัวอย่างระดับนักเรียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก) การสุ่มตัวอย่างระดับโรงเรียน

การสุ่มตัวอย่างระดับโรงเรียนใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างที่แบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มประชากรย่อยหรือเป็นชั้นภูมิ ก่อน โดยประชากรในแต่ละชั้นภูมิจะต้องมีลักษณะเหมือนกัน โดยหลักการสุ่มตัวอย่างของ PISA ต้องการให้ได้ตัวแทนที่ครอบคลุมนักเรียนอายุ 15 ปีของประเทศ เพื่อสะท้อนถึงระบบการศึกษาของประเทศได้อย่างแท้จริง มีขั้นตอนดังนี้

1. ตัวแปรหลัก (Explicit Variable) เพื่อบอกความแตกต่างของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 2 ตัวแปรหลัก คือ กลุ่มโรงเรียน และระดับชั้นที่เปิดสอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 กลุ่มโรงเรียน แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่

- โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
- โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
- โรงเรียนในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย
- โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
- สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
- โรงเรียนที่เน้นการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

1.2 ระดับชั้นที่เปิดสอน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- โรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างเดียว
- โรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพอย่างเดียว
- โรงเรียนที่เปิดสอนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

2. ตัวแปรแฝง (Implicit Variable) เพื่อให้โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างกระจายและมีความครอบคลุม โดยตั้งแต่ PISA 2012 – PISA 2022 ตัวแปรแฝงประกอบด้วย อนุภูมิภาค ตำแหน่งที่ตั้ง และประเภทของโรงเรียนตามเพศของนักเรียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 อนุภูมิภาค แบ่งออกเป็น 9 ภูมิภาค ได้แก่

- กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
- ภาคกลาง
- ภาคเหนือตอนบน
- ภาคเหนือตอนล่าง
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
- ภาคใต้
- ภาคตะวันออก
- ภาคตะวันตก

2.2 ตำแหน่งที่ตั้ง แบ่งออกเป็น 2 ตำแหน่งที่ตั้ง ได้แก่

- โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมือง
- โรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเมือง

2.3 ประเภทของโรงเรียนตามเพศของนักเรียน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

- โรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะนักเรียนชายหรือมีนักเรียนชายเป็นส่วนใหญ่
- โรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะนักเรียนหญิงหรือมีนักเรียนหญิงเป็นส่วนใหญ่
- โรงเรียนสหศึกษา

ทั้งนี้ ใน PISA 2025 ได้มีการปรับเปลี่ยนตัวแปรแฝงจากอนุภูมิภาคเป็นกลุ่มภาค เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการกระจายการดูแลรับผิดชอบการพัฒนาการศึกษาไปสู่ภูมิภาคตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานศึกษาธิการภาค โดยประกอบด้วย 19 กลุ่ม ได้แก่

- ภาค 1 – กลาง ได้แก่ ลพบุรี ชัยนาท พระนครศรีอยุธยา สระบุรี สิงห์บุรี และอ่างทอง
- ภาค 2 – ปริมณฑล ได้แก่ ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม และสมุทรปราการ
- ภาค 3 – ตะวันตก ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี
- ภาค 4 – ตะวันตก ได้แก่ สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี และสมุทรสาคร

- ภาค 5 – ใต้ ได้แก่ นครศรีธรรมราช ชุมพร พัทลุง สุราษฎร์ธานี และสงขลา
- ภาค 6 – ใต้ ได้แก่ กระบี่ ตรัง พังงา ภูเก็ต ระนอง และสตูล
- ภาค 7 – ใต้ ได้แก่ ยะลา นราธิวาส และปัตตานี
- ภาค 8 – ตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยอง
- ภาค 9 – ตะวันออก ได้แก่ จันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว
- ภาค 10 – ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ อุตรธานี บึงกาฬ เลย หนองคาย และหนองบัวลำภู
- ภาค 11 – ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร
- ภาค 12 – ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด
- ภาค 13 – ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์
- ภาค 14 – ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ อุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ และอำนาจเจริญ
- ภาค 15 – เหนือบน ได้แก่ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน
- ภาค 16 – เหนือบน ได้แก่ เชียงราย น่าน พะเยา และแพร่
- ภาค 17 – เหนือล่าง ได้แก่ พิษณุโลก ตาก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์
- ภาค 18 – เหนือล่าง ได้แก่ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และอุทัยธานี
- ภาค 19 – กรุงเทพมหานคร

ข) การสุ่มตัวอย่างระดับนักเรียน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ โดยใช้โปรแกรมที่ OECD กำหนด ในการสุ่มนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างของโปรแกรม PISA

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างของโปรแกรม PISA ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) แบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อย หรือ ชั้นภูมิ นั่นคือ ในแต่ละชั้นภูมิ ประชากรจะมีลักษณะเหมือนกัน แต่แตกต่างกันระหว่างชั้นภูมิ โดยมีขั้นตอนดังนี้

รูป 2 ขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างของโปรแกรม PISA

หมายเหตุ: “ศูนย์ต่างประเทศ” เป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและได้รับมอบหมายจาก OECD ให้ดำเนินงานด้านต่าง ๆ

จากรูป 2 แสดงขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างมีรายละเอียดดังนี้

1. พิจารณาและกำหนดกรอบการสุ่มตัวอย่างของประเทศ
2. การสุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

2.1 สุ่มตัวอย่างโรงเรียน มีขั้นตอนย่อยดังนี้

- รวบรวมข้อมูลประชากรอายุ 15 ปี (ข้อมูลประชากรอายุ 15 ปีของทั้งประเทศ จากสำนักบริหารการทะเบียน ส่วนการทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และข้อมูลประชากรนักเรียนอายุ 15 ปี ที่อยู่ในระบบการศึกษา จากสถิติการศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และจากฐานข้อมูลของสังกัดการศึกษาต่าง ๆ)
- จัดทำข้อมูลจำนวนประชากรนักเรียนอายุ 15 ปี ของแต่ละโรงเรียนและส่งข้อมูล ให้กับศูนย์ต่างประเทศที่ได้รับมอบหมายจาก OECD
- ศูนย์ต่างประเทศสุ่มเลือกโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2.2 สุ่มตัวอย่างนักเรียน มีขั้นตอนย่อยดังนี้

- รวบรวมและบันทึกข้อมูลของนักเรียนที่มีอายุตามเกณฑ์ที่กำหนดในแต่ละโรงเรียน (รายชื่อและข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน)
- สุ่มนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง (โรงเรียนละไม่เกิน 42 คน โดยใช้โปรแกรมที่ OECD กำหนด)

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบการวิจัยหลัก

PISA ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการทำแบบทดสอบและการตอบแบบสอบถามของนักเรียน รวมทั้งการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารโรงเรียน โดยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

1. ประสานงานกับต้นสังกัดของโรงเรียนเพื่อขออนุญาตให้โรงเรียนเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. ประสานงานกับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการประเมิน นอกจากนี้ PISA ยังมีการแต่งตั้งผู้ประสานงานโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่ติดต่อประสานงานในการให้ ข้อมูลนักเรียนและประสานงานกับ สสวท. และผู้คุมสอบเพื่อทำหน้าที่ดำเนินการจัดสอบในวันสอบ
3. จัดทำแบบติดตามนักเรียน สำหรับให้ผู้ประสานงานโรงเรียนและผู้คุมสอบใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างและบันทึกการเข้าสอบหรือขาดสอบของนักเรียน
4. จัดประชุมชี้แจงให้กับผู้ประสานงานโรงเรียนและผู้คุมสอบ เพื่อรับทราบขั้นตอนรายละเอียด วิธีการจัดสอบ

5. ดำเนินการสอบในเดือนสิงหาคม โดยโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเลือกวันที่สะดวกจัดสอบ ในช่วงวันที่ 1 – 31 สิงหาคมของปีที่ผ่านมา สำหรับประเทศไทยกำหนดให้มีการจัดสอบในเดือน สิงหาคมเนื่องจาก PISA กำหนดให้มีการจัดสอบหลังจากที่มีการเปิดภาคเรียนไปแล้วอย่างน้อย 8 สัปดาห์

○ ก่อนวันสอบ ผู้บริหารโรงเรียนต้องตอบแบบสอบถามสำหรับโรงเรียนผ่านระบบออนไลน์ และผู้คุมสอบเตรียมความพร้อมของห้องคอมพิวเตอร์และเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการสอบ โดยต้องตรวจสอบความพร้อมของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของโรงเรียนที่จะใช้สอบว่าสามารถรองรับโปรแกรมการสอบของ PISA ได้หรือไม่

○ ในวันสอบ นักเรียนแต่ละคนจะทำแบบทดสอบด้วยคอมพิวเตอร์ โดยมีผู้คุมสอบ เป็นผู้ดำเนินการจัดสอบ และบันทึกข้อมูลในระหว่างการสอบจนการสอบเสร็จสิ้น ทั้งนี้ ในระหว่างการ จัดสอบจะมีผู้ประสานงานโรงเรียนและเจ้าหน้าที่เทคนิคทางด้านคอมพิวเตอร์เป็นผู้ช่วยผู้คุมสอบ

○ นักเรียนใช้เวลาทำแบบทดสอบ 2 ชั่วโมง เมื่อหมดชั่วโมงแรกจะให้นักเรียนพักได้ไม่เกิน 5 นาที แล้วเริ่มทำแบบทดสอบต่อในชั่วโมงที่ 2

○ เมื่อทำแบบทดสอบเสร็จแล้วนักเรียนใช้เวลาอีกประมาณ 35 นาที เพื่อตอบ แบบสอบถามสำหรับนักเรียน และแบบสอบถามเพิ่มเติม (ถ้ามี)

6. ดำเนินการสอบซ่อม (ถ้าจำเป็น) เนื่องจาก PISA ต้องการให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างของ โรงเรียนที่เข้าร่วมการประเมินมีอัตราการเข้าสอบที่สูง ถ้าในการสอบมีจำนวนนักเรียนขาดสอบมาก จนมีนัยสำคัญจะต้องจัดสอบซ่อมให้นักเรียนที่ขาดสอบ

7. ส่งคืนเอกสารการสอบให้กับศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สสวท. โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ควรดำเนินการให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และควรส่งภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากการสอบหรือ การสอบซ่อมเสร็จสิ้นแล้ว

8. บันทึกข้อมูลสถานะการเข้าร่วมการสอบของนักเรียนในโปรแกรมที่ OECD กำหนด

9. ดำเนินการตรวจสอบข้อสอบแบบเขียนตอบ

10. ตรวจสอบความถูกต้องและจัดส่งข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้ให้ศูนย์ต่างประเทศ วิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการตรวจข้อสอบและการควบคุมคุณภาพของการตรวจ

ข้อสอบของ PISA มีหลายรูปแบบ ได้แก่ เลือกตอบ เขียนตอบแบบสั้น และเขียนตอบแบบยาว โดยข้อสอบเลือกตอบและเขียนตอบแบบสั้นจะตรวจให้คะแนนอัตโนมัติด้วยคอมพิวเตอร์ ส่วนข้อสอบเขียนตอบแบบยาวจะต้องตรวจให้คะแนนด้วยผู้ตรวจตามขั้นตอน ดังนี้

รูป 3 ขั้นตอนการตรวจข้อสอบและการควบคุมคุณภาพของการตรวจ

หมายเหตุ: “ศูนย์ต่างประเทศ” เป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและได้รับมอบหมายจาก OECD ให้ดำเนินงานด้านต่าง ๆ

จากรูป 3 แสดงขั้นตอนการตรวจข้อสอบและการควบคุมคุณภาพของการตรวจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การฝึกอบรมผู้ตรวจ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้
  - เพื่อความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของการให้รหัสซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการควบคุมคุณภาพและมีความจำเป็นสำหรับผลการประเมินที่ต้องประกันความเที่ยงตรง
  - เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งในกระบวนการให้รหัสของข้อสอบแต่ละข้อ
  - เพื่อให้การให้รหัสมีความสอดคล้องกันทั้งภายในและระหว่างประเทศ และในแต่ละรอบการประเมิน

2. การตรวจข้อสอบ เพื่อให้การตรวจข้อสอบมีความเชื่อถือได้ จึงมีการประเมินความเชื่อถือได้ของการให้รหัส โดยมีการควบคุมคุณภาพของการตรวจทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศดังนี้
    - การควบคุมคุณภาพภายในประเทศจะมีการตรวจแบบ Multiple คือ คำตอบบางส่วนจะถูกตรวจด้วยผู้ตรวจทุกคน (จำนวนผู้ตรวจตามที่ OECD กำหนด) คำถามละประมาณ 100 คำตอบ
    - การควบคุมคุณภาพระหว่างประเทศจะมีการตรวจแบบ Bilingual คือ ตัวแทนผู้ตรวจจากทุกประเทศจะต้องตรวจคำตอบเดียวกัน (ภาษาอังกฤษ) คำถามละประมาณ 30 คำตอบ
  3. ตรวจสอบคุณภาพของการตรวจข้อสอบ โดยการตรวจทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศจะต้องมีค่า Reliability ไม่ต่ำกว่า 0.85
  4. ส่งข้อมูลการตรวจข้อสอบให้กับศูนย์ต่างประเทศ
  5. ศูนย์ต่างประเทศวิเคราะห์ผลการตรวจข้อสอบ
- ทั้งนี้ กระบวนการตรวจตามข้อ 1 – 3 จะเป็นการตรวจที่ละเอียดรอบคอบทุกข้อ

2. การควบคุมคุณภาพของการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการ PISA มีการควบคุมคุณภาพในแต่ละขั้นตอนโดยคณะทำงานที่ประกอบด้วยคณะทำงานโครงการ PISA ภายในประเทศ และคณะทำงานจากศูนย์ PISA ต่างประเทศ รวมทั้งมีกระบวนการทำงานสำหรับตรวจสอบและควบคุมคุณภาพของการดำเนินงานโครงการ เช่น การตรวจพิจารณาความถูกต้องของการแปลเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญทั้งในประเทศและศูนย์ PISA ต่างประเทศ การรับรองคุณภาพของเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูลโดยศูนย์ต่างประเทศ การสังเกตการดำเนินการจัดสอบของโรงเรียนเพื่อให้ตรงตามมาตรฐานจากคณะทำงานภายในประเทศ และผู้สังเกตการสอบภายนอกที่ได้รับมอบหมายจากศูนย์ต่างประเทศโดยตรง โดยมีประเด็นในการพิจารณาถึงความถูกต้องและความครบถ้วนของการดำเนินงานทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น ความถูกต้อง ครบถ้วนของเครื่องมือที่จะนำไปใช้ จำนวนโรงเรียนและนักเรียนที่เข้าร่วมการสอบได้ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (อัตราการเข้าร่วมวิจัย หรือ Participation Rate ไม่ต่ำกว่า 85% และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของการตรวจข้อสอบเขียนตอบไม่ต่ำกว่า 0.85) ความรู้ความเข้าใจของผู้คุมสอบในการดำเนินการจัดสอบให้ตรงตามมาตรฐานของ PISA

3. การกำกับดูแลและประเมินผลการปฏิบัติงาน

สาขาประเมินผลทางการศึกษา สสวท. ได้เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญของการกำกับติดตามงานที่สาขารับผิดชอบซึ่งเป็นงานที่สอดคล้องกับพันธกิจและยุทธศาสตร์ของ สสวท. โดยจัดทำเป็นโครงการเสนอต่อผู้กำกับเพื่ออนุมัติแผนและงบประมาณในการดำเนินโครงการ และมอบหมายผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการที่ประกอบด้วยหัวหน้าและเลขานุการโครงการ ทั้งนี้ แต่ละโครงการมีการรายงานผลการดำเนินงานเป็นรายเดือน รายไตรมาส และรายปี เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาสามารถติดตามผลการดำเนินงานของโครงการได้

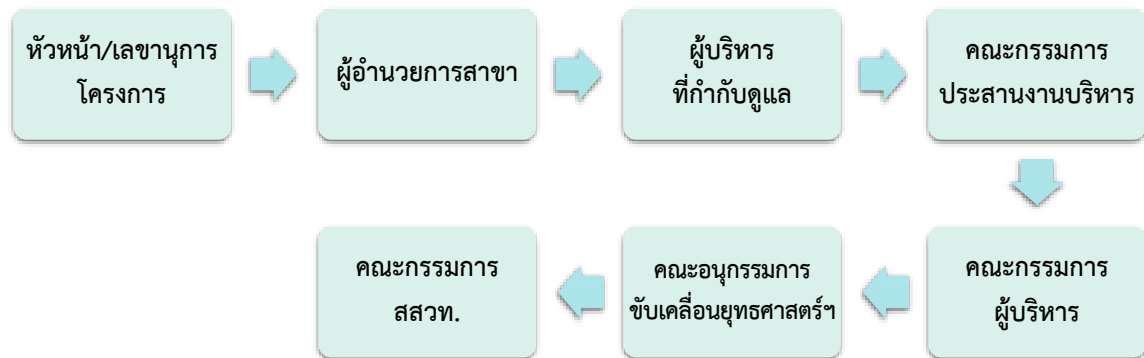
การรายงานผลการดำเนินงานรายเดือน หัวหน้าหรือเลขานุการโครงการรายงานผลการดำเนินงานเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และการใช้จ่ายงบประมาณ รวมถึงรายงานปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือนพร้อมข้อเสนอแนะในการแก้ไขในระบบ Oracle Business Intelligence หรือ MIS-Plus ซึ่งผู้อำนวยการสาขา/ฝ่าย ผู้บริหารที่กำกับดูแล สามารถใช้ระบบ Oracle Business Intelligence หรือ MIS-Plus ในการตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ หากไม่เป็นไปตามเป้าหมาย จะมีการหารือร่วมกันระหว่างหัวหน้าและเลขานุการโครงการ ผู้อำนวยการสาขา/ฝ่าย และผู้บริหารที่กำกับดูแลว่าจะปรับแผนการดำเนินงานอย่างไร ซึ่งผู้บริหารที่กำกับดูแลจะรายงานผลการดำเนินโครงการของสาขา/ฝ่าย ต่อคณะกรรมการผู้บริหาร สสวท. เป็นประจำทุกเดือน โดยมีลำดับขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงานรายเดือน ดังรูป 4

รูป 4 แสดงลำดับขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงานรายเดือน

การรายงานผลการดำเนินงานรายไตรมาสและรายปี มีรายละเอียดของการรายงานผลการดำเนินงานคล้ายคลึงกับการรายงานเป็นรายเดือน แต่จะรายงานเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานเป็นรายสามเดือนและรายปี โดยมีลำดับขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงานรายไตรมาสและรายปี ดังรูป 5

รูป 5 แสดงลำดับขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงานรายไตรมาสและรายปี

นอกจากนี้ สำหรับโครงการริเริ่มต่าง ๆ ที่มีปัจจัยภายในหรือภายนอกที่อาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน จะมีการรายงานความเสี่ยงพร้อมทั้งการควบคุมความเสี่ยงของโครงการนั้นด้วย เพื่อให้ผู้รับผิดชอบโครงการเตรียมแผนการทำงานสำหรับแก้ปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น ทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงอย่างราบรื่น

เอกสารอ้างอิง

- OECD. (2019). *PISA 2018 Assessment and Analytical Framework*. PISA. OECD Publishing. Paris. <https://dx.doi.org/10.1787/b25efab8-en>.
- OECD. (2020). *PISA 2022 TECHNICAL STANDARDS*. <https://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/PISA-2022-Technical-Standards.pdf>, Retrieved February 23, 2022.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). *คู่มือการปฏิบัติงานสาขาวิจัยและประเมินมาตรฐาน*. กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (มิถุนายน 2562). *คู่มือการปฏิบัติงานสาขาการวัดและประเมินผลระดับนานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (เมษายน 2565). *คู่มือการปฏิบัติงานสาขาการวัดและประเมินผลระดับนานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2563). *แผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 – 2565 (ฉบับทบทวน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563)*. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). *การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน Work Manual*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

คณะผู้จัดทำ

คณะผู้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานเล่มที่ 2 “โครงการประเมิน PISA ร่วมกับนานาชาติ”
ฉบับปรับปรุง เมษายน 2568 ประกอบด้วย

คณะทำงาน

นายเอกรินทร์ อังษะกุลวิสุทธิ์	ผู้ชำนาญ
นางสุชาดา ปัทมวิภาต	ผู้ชำนาญ
นางพัชรินทร์ อารมณีสาวะ	ผู้ชำนาญ
นางสาวแพรวไพลิน จารุจินดา	นักวิชาการอาวุโส
นางจันทนา ชื่นรุ่ง	เจ้าหน้าที่อาวุโส
นางสาวสายฝน จิตประเสริฐไชย	เจ้าหน้าที่อาวุโส

คณะบรรณาธิการ

นางสาวสุพัตรา ผาติวิสันต์	รองผู้อำนวยการ สสวท.
นางธัญญากานต์ กุศลสุภกร	รักษาราชการผู้ช่วยผู้อำนวยการ สสวท.
นางสาวพุดเตย ตาพวัฒน์	รักษาราชการผู้อำนวยการสาขาประเมินผลทางการศึกษา